

ศาสนา ปรัมปรา และปรัชญา: ประวัติย่อของ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

Religions, Myths and Philosophy:
Brief History of Brahmanism – Hinduism

ศทกริช ไซสุวรรณ

โครงการสนับสนุนการจัดตั้งห้องเรียนวิทยาศาสตร์ในโรงเรียน โดยการกำกับดูแลของมหาวิทยาลัย ; วมว. (นักเรียน)
โรงเรียนสาริตถมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

Email : superboss2546@gmail.com

ภาพโดย Tanuj Handa จาก Pixabay

บทคัดย่อ

ในดินแดนอนุทวีปอินเดียเป็นบ่อเกิดของศาสนามากมาย หนึ่งในนั้นคือ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู (Brahmanism - Hinduism) ศาสนานี้ ไม่มีผู้ก่อตั้ง ไม่มีศาสดาพยากรณ์ที่ชัดเจน และมีอาภางจุดเริ่มต้นได้อย่างแม่นยำ แต่แท้จริงแล้ว คำว่าฮินดู เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก ใช้เรียกกลุ่มคนหรือวัฒนธรรมทั้งหลายในดินแดนอนุทวีปนี้ แต่ละท้องถิ่นจะมีตำนานพื้นบ้านหรือความเชื่อต่าง ๆ ที่อาจไม่สอดคล้องกันบ้าง แต่ก็มีจุดร่วมที่น่าสนใจคือ มีการเคารพนับถือในเทพเจ้าต่าง ๆ มากมาย บางครั้งก็มีการผนวกบุคคลจริงในประวัติศาสตร์เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสายธารแห่งเทพปกรณัม ดังเช่น พระรามและพระกฤษณะ ที่ได้กลายเป็นอวตารของพระนารายณ์ดังนั้นในประวัติศาสตร์แล้ว เรื่องเล่าหรือปกรณัมมีเคยหยุดนิ่ง แต่กลับมีการทอถักและสรรค์สร้างต่อเนื่องมาโดยจินตนาการและความคิดอันลุ่มลึกของเหล่านักปรัชญาสมัยต่าง ๆ โดยอ้างอิงจากเรื่องราวที่เกิดขึ้นในยุคสมัยหนึ่งหรือโลกทัศน์ของชนกลุ่มหนึ่ง ตามกระแสธารแห่งกาลเวลา คติความเชื่อ พิธีกรรม วิถีชีวิต และปรัชญาต่าง ๆ ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของเทพปกรณัมฮินดู และยังเป็นต้นธารของหลายปรัชญาและศาสนาที่เกิดขึ้นตามมาในภายหลัง ปรัชญาฮินดูนั้น ลึกซึ้ง คมคาย และอยู่เหนือทวิภาวะ อันไม่สามารถนำระบบความคิดแบบกรีกโบราณ อันเป็นต้นตอของคัมภีร์ไบเบิลมาอธิบายได้ นี่จึงเป็นเรื่องที่ควรค่าแก่การศึกษาและไขปริศนาธรรมกันต่อไป

คำสำคัญ : ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู, ปรัชญา, เทพปกรณัม

Abstract

The Indian subcontinent is the birthplace of many religions and one of them is Brahmanism-Hinduism. This religion does not state the founder or the prophet clearly, either the exact beginning. But in fact, the word “Hindu” has a very broad meaning. It is used to call all peoples or cultures in this subcontinent. In each region, there are myths and faith which are different from ones in other regions. However, there is an interesting common concept which is the belief in and worship of multiple deities. Sometimes, they added real people in the history into the stream of mythology, for example, God Narayana who was reincarnated on earth as Brahma and Krishna (Pattanaik, 1999). So, throughout the history, tales or myths have never been stopped, but instead, have been woven and created by imagination and profound conception of the philosophers in different periods who have cited stories in a specific period or visions from a specific group of people as a source of their imagination and conception. Thus, the stream of time, faith, folklore, rituals, lifestyles and philosophy became a part of Hindu mythology and the root of philosophies and faiths which emerged afterwards. Hindu philosophy is profound and striking. It also goes beyond the principle of duality. This means the ancient Greek concepts which are the root of the Bible cannot be applied to explicate the Hindu philosophy. Because of its special features, it is worth studying and clearing up puzzles from religious precepts.

Keywords: Brahmanism-Hinduism philosophy, mythology

บทนำ

“สรรพสิ่งคือพระองค์ พระองค์คือสรรพสิ่ง” นี่คือการกล่าวที่เราจะได้ยินบ่อยครั้งเมื่อศึกษาศาสนาฮินดูลึกเข้าไปเรื่อยๆ ในวิถีชีวิตของชาวอินเดียตั้งแต่เริ่มต้นจนจบวัน พวกเขาเชื่อว่าได้สัมผัสกับเทพเจ้าอยู่ตลอดเวลา เทพเจ้านั้นแผ่ซ่านไปในทุกสรรพสิ่ง ยกตัวอย่างง่าย ๆ ก็เช่น เงิน ทรัพย์สินที่ใช้จ่ายกัน ชาวอินเดียจะนึกถึงพระแม่ลักษมี เทพีแห่งโชคลาภและความมั่งคั่ง เมื่อฝนตก ก็จะนึกถึงพระอินทร์ ผู้บันดาลฝนให้ตกลงมา เมื่อรับประทานอาหาร ก็จะนึกถึงพระแม่ปารวตี เทพีแห่งความอุดมสมบูรณ์ เมื่อจะกระทำการใด ๆ ให้สำเร็จ ก็จะนึกถึงพระพิฆเนศ เทพแห่งความสำเร็จ แม้กระทั่งการมีชีวิตอยู่ใน

ทุก ๆ วัน ก็สื่อถึงพระวิษณุผู้รักษาคู่ครองสรรพสิ่งให้ดำเนินไป จะเห็นได้ว่า พระผู้เป็นเจ้าได้แผ่ซ่านอยู่ในทุกสิ่ง

สิ่งเหล่านี้คือความเชื่อ คือวิถีชีวิต คือจิตวิญญาณแห่งยุคสมัยของชาวอินเดีย ที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น มิได้ขาดสายลงเลย ทั้งยังโอบรับแนวคิดใหม่ ๆ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งอยู่เสมอ ศาสนาฮินดู จึงได้อีกชื่อหนึ่งว่า สนาตนธรรม แปลว่า ธรรมอันเป็นนิรันดร์ แนวคิดการมีอยู่ของเทพเจ้านี้ ก็ยังได้เชื่อมโยงไปถึงความเชื่อ เทพเจ้าแปดล้านองค์ของทางฝั่งญี่ปุ่นที่มีแนวคิดที่ธรรมชาติรอบตัวมีเทพเจ้าสิงสถิตอยู่ จึงมีเทพเจ้านับไม่ถ้วน (Mogi, 2017)

การดำเนินชีวิตจึงเป็นไปอย่างมีสติและสำรวม

ภาพ 1 เทศกาลโฮลี (Holi festival) หรือ เทศกาลแห่งสีสัน เทศกาลเฉลิมฉลองด้วยการสาดสีใส่กัน เพื่อบูชาแด่องค์พระวิษณุ จัดขึ้น 2 วันในช่วงเดือนมีนาคม (แรม 1 ค่ำ เดือน 4)
(ที่มา : <https://www.picuki.com/tag/เทศกาลโฮลี>)

กาย วาจา ใจอยู่เสมอ อินเดียวก็เช่นกัน การดำเนินชีวิตของพวกเขา มีพระผู้เป็นเจ้าอยู่ในใจตลอดเวลา ดังเช่นท่านมหาตมะ คานธี ท่านมีภควัตศิธา หรือ บทเพลงแห่งองค์พระผู้เป็นเจ้าอยู่ในใจ หลอมรวมเป็นส่วนหนึ่งของวิญญาณ ตราบจนนาที่สุดท้ายแห่งชีวิต วาจาสุดท้ายของท่าน ก็คือคำว่า “ราม” อันหมายถึงองค์ภควันในหัวใจ ท่านมิได้พูดเพื่อตนเอง แต่เป็นการแสดงความภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าอย่างสุดหัวใจ (ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา, 2562)

ด้วยแนวคิดที่มหัศจรรย์เช่นนี้ ผู้เขียนจึงอยากให้อ่านได้ทำความรู้จักกับศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดของโลก ศาสนาที่มีวิวัฒนาการมาอย่างไม่หยุดหย่อน และยังเป็นต้นธารของศาสนาในโลกตะวันออกอีกมากมาย มันย่อมเป็นไปไม่ได้ที่จะเข้าใจในศาสนาฮินดูโดยปราศจากการศึกษาผ่านประวัติศาสตร์อันยาวนานเพื่อให้เห็นถึงวิวัฒนาการทางความเชื่อและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และเทพเจ้าที่ต่อเนื่องมาในสายธารอันเหี้ยมยาว

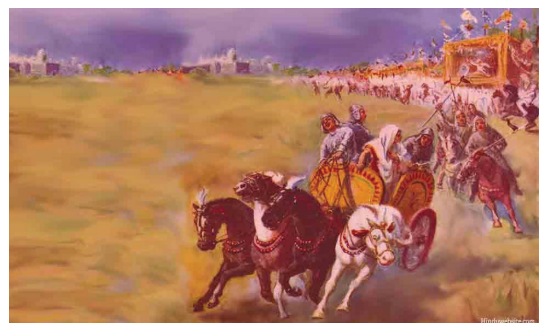
ประวัติย่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

1. การเข้ามาของชาวอารยัน

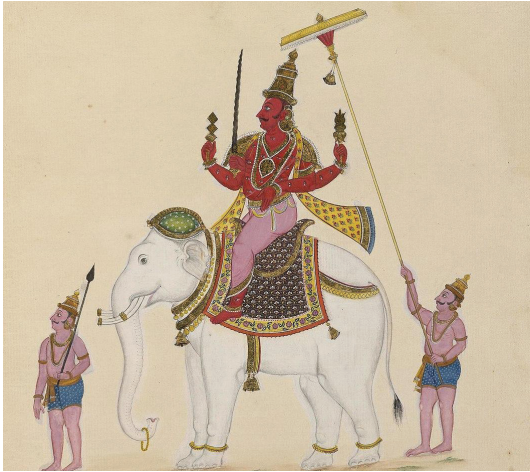
ชาวอารยัน (Aryan) ได้เข้ามาในดินแดนแห่ง

นี้ เมื่อประมาณ 3,000-4,000 ปีก่อน อารยันมีลักษณะผิวขาว ร่างกายสูง จมูกโด่ง และมีวิทยาการที่สูง เป็นชาวอินโด-ยูโรเปียน (Indo-European) มีถิ่นกำเนิดในบริเวณเทือกเขาคอเคซัสโดยได้รุกรานเข้ามาในอินเดียจากทางฝั่งตะวันตก ดำรงชีวิตเป็นพวกเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์ตามทุ่งหญ้า คล้ายกับพวกมองโกล พวกเขาจึงมีความโดดเด่นเป็นอย่างมากในการใช้ม้า มีทั้งทหารม้าและรถศึกเทียมม้ารวมทั้งมีอาวุธที่เป็นเนื้อโลหะ ทั้งหมดนี้ทำให้ชาวอารยันมีกองทัพ

ในขณะที่แถบลุ่มแม่น้ำสินธุ อันเป็นที่อยู่ของพวกชนเผ่าทราวิศ หรือ ดราวิเดียน หรือ มีลักษณะมีลักษณะผิวดำ เตี้ย ดูไม่มีอารยะ (ในสายตาของพวกอารยัน) ซึ่งมีอารยธรรมมาอยู่ก่อนแล้ว นั่นคืออารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ เมื่อชาวอารยันเข้ามา ก็ได้ทำการยึดครองท้องที่ และผนวกตำนานเทพเจ้าของชาวอารยันเอง และของพื้นเมืองเข้าไว้ด้วยกัน ในสมัยแรกสุด ชาวอารยันได้นับถือ พระอินทร์ เทพแห่งฟ้าฝน เป็นเทพสูงสุด หรือราชาแห่งทวยเทพ พระอินทร์จึงมีฉายาว่า เทวราช และยังมีพระสาวิตรี (เทพีแห่งดวงอาทิตย์) พระวรุณ เทพแห่งท้องทะเล และพระยม เทพแห่งโลกใต้พิภพ (Underworld) หรือ นรก ส่วนพวกดราวิเดียน นับถือธาดูทั้งสี่

ภาพ 2: ลักษณะของชนเผ่าอารยันดั้งเดิม
(ที่มา <https://www.hinduwebsite.com/history/aryans.asp>)

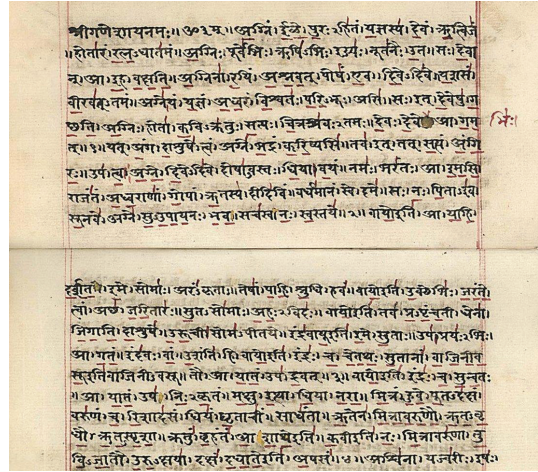

ภาพ 3: พระอินทร์ เทพเจ้าองค์สำคัญในยุคพระเวท
(ที่มา : <https://en.wikipedia.org/wiki/Indra>)

นั่นคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ มีพิธีเซ่นสรวงบูชาโดยการเผาเครื่องเซ่นไหว้ ให้ควันไฟลอยขึ้นมา เชื่อว่าจะสื่อไปถึงทวยเทพบนสรวงสวรรค์ได้ จนเมื่ออารยันเข้ามาเมื่อประมาณ 3,000-4,000 ปีก่อนก็มีการผนวกรวมเทพของดราวิเดียนเข้ามาเป็นบริวารของเทพทางฝั่งอารยัน เช่น พระอัคนี เทพแห่งไฟ กลายเป็นบริวารของพระสวาหิตรี (Hornak, 2019)

2. สมัยพระเวท กำเนิดคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์

เมื่ออารยันได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในพื้นที่นี้แล้ว ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องมีการจัดลำดับชั้นทางสังคมให้เป็นระเบียบเรียบร้อย แต่ก็ยังไม่ชัดเจนนัก และหลังจากการเข้ามาของพวกเขา ก็ได้เกิดยุคสมัยใหม่ เรียกว่า สมัยพระเวท (Vedas Period) อยู่ระหว่าง 1,500 - 500 ปีก่อนคริสตกาล ในยุคนี้ได้เกิดวรรณกรรมชิ้นแรกของฮินดู นั่นคือ คัมภีร์พระเวท (Vedas) คำว่า “เวท” แปลว่า ความรู้ หรือ ปัญญา เช่นเดียวกับคำว่า “วิทยา” ซึ่งตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Wisdom จะสังเกตได้ว่า คำเหล่านี้ออกเสียงคล้ายกัน นั่นก็เพราะมีจุดกำเนิด

ภาพ 4: ส่วนหนึ่งของคัมภีร์ฤคเวท
บันทึกโดยใช้ตัวอักษรเทวนาครี
(ที่มา : <https://en.wikipedia.org/wiki/Vedas>)

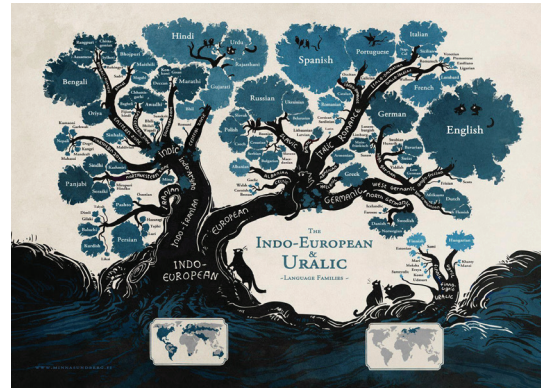
ร่วมกัน คือภาษาโปรโตอินโดยูโรเปียน (Proto Indo European/ PIE) ภาษาที่เก่าแก่ที่สุดของโลก เป็นรากเหง้าของเกือบทุกภาษาในโลกนี้ น่าสังเกตตรงที่ว่า คัมภีร์ของศาสนาโซโรอัสเตอร์ ก็ชื่อว่า อเวสตะ (Avesta) ซึ่งแปลว่าความรู้เช่นกัน เป็นไปได้ว่า คัมภีร์พระเวท อาจจะมีที่มาจากคัมภีร์อเวสตะก็ได้ ซึ่งทั้งสองศาสนาก็มีอายุไล่เลี่ยกัน นั่นคือประมาณ 4,000 ปีก่อน ซึ่งตรงกับการรุกรานเข้ามาของชนเผ่าอารยันพอดี (Saeedipour, 2012)

คัมภีร์พระเวทในตอนแรกสุด มีสามเล่ม อันเรียกรวมกันว่า ไตรเพท ได้แก่ ฤคเวท (Rigaveda) เป็นคัมภีร์ที่เก่าแก่ที่สุด และมีความสำคัญที่สุดในสามเล่ม มีความยาวประมาณ 1,028 เพลงสวด มีเนื้อหาเกี่ยวกับบทสวด และการสรรเสริญบูชาเหล่าทวยเทพ และปกรณัมของเทพในยุคแรก เช่น เรื่องราวของพระอินทร์ปราบยักษ์อสูรฤตะ เล่มต่อมาคือ สามเวท (Samaveda) มีความสำคัญของลงมาจากฤคเวท มีเนื้อหาส่วนใหญ่ นำมาจากคัมภีร์พระเวท เกี่ยวกับเพลงสวดขับร้องต่าง ๆ ที่ใช้ในพิธีกรรม และยชุรเวท (Yajurveda) มีเนื้อหาเกี่ยวกับ

มนตร์สำหรับสวดในพิธีบูชาต่าง ๆ เช่น พิธีอัสวเมธ พิธีราชสูยะ หรือยัชญพิธี (พิธีบูชาโดยเช่นเครื่องไหว้ลงในกองไฟ) คัมภีร์พระเวทนี้ เชื่อว่า เกิดจากเหล่าฤาษีได้สดับฟังจากเทพเจ้าอันมีนามว่า “พรหม” จึงไม่มีผู้แต่งหรือที่เรียกว่า ศรuti (Shruti) แปลว่า “ที่ได้สดับฟังมา” คัมภีร์พระเวทจึงมีความศักดิ์สิทธิ์เป็นอันมาก “พรหม” ในความหมายของเหล่าฤาษีในยุคนั้น หมายถึงปฐมเทพผู้ให้กำเนิดทุกสรรพสิ่ง เป็นพระผู้สร้างโลกเพียงหนึ่งเดียว อันเป็นแนวคิดแบบเอกเทวนิยม (Monotheism) และยังมีคัมภีร์อีกประเภทหนึ่งที่เกิดจากการ “ท่องจำ” เรียกว่า ส്മฤติ (Smṛti) ซึ่งอาจจะจำมาจากหลายแหล่ง หรือจำมาแบบปากต่อปาก จึงมีความศักดิ์สิทธิ์หรือความบริสุทธิ์น้อยกว่าคัมภีร์แบบศรuti ตัวอย่างเช่น คัมภีร์ปุราณะ เป็นเรื่องราวของเหล่าทวยเทพในยุคหลัง คัมภีร์รามายณะและมหาภารตะ สองมหากาพย์ใหญ่ของฮินดู อันจะได้กล่าวถึงต่อไป

3. สมัยพราหมณ์ กำเนิดวรรณะ

มาถึงสมัยพราหมณ์ ในสมัยนี้แน่นอนว่าได้มีการยกย่องนับถือพวกพราหมณ์อย่างสูงสุด เสียยิ่งกว่ากษัตริย์ เพราะเหล่าพราหมณ์จะทำหน้าที่ติดต่อกับเหล่าเทพ เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และยังเป็นอาจารย์ผู้ถ่ายทอดศิลปวิทยาหรือศาสตร์ทุกแขนงแก่เหล่ากษัตริย์ บทบาทของพราหมณ์จึงอยู่ในจุดสูงสุดของสังคม และเหล่าพราหมณ์ยังได้สร้างระบบวรรณะ (Varna แปลว่าสี แต่แท้จริงแล้วยังมีความหมายที่กว้างขวางมาก) ขึ้นมาเพื่อจัดวางโครงสร้างชนชั้นทางสังคมให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ใครเกิดมาเป็นวรรณะอะไรนั้น ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนวุ่นวาย ยากต่อการปกครอง วรรณะที่แปลว่าสีนั้น ในช่วงแรก อาจจะเป็นการ

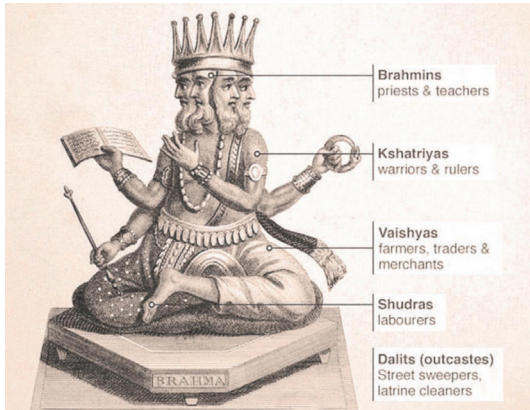
ภาพ 5: แผนภูมิต้นไม้ ของภาษากลุ่มอินโด-ยูโรเปียน (Proto Indo European languages)
(ที่มา : <https://www.theguardian.com/education/gallery/2015/jan/23/a-language-family-tree-in-picture>)

แบ่งแยกระหว่างชาวอารยันซึ่งมีผิวขาวให้เป็นชนชั้นสูง หรือ ชนชั้นปกครอง ส่วนชาวดราวิเดียนที่มีผิวดำก็เป็นชนชั้นล่างของสังคม อีกหนึ่งคำที่ใช้เรียกชาวดราวิเดียนนั้นคือ “ทาสยุ” อันเป็นที่มาของคำว่า “ทาส” ในเวลาต่อมา

ในคัมภีร์มनुธรรมศาสตร์ หรือ มานุษยเมรติ คัมภีร์กฎหมายที่เก่าแก่ที่สุดของฮินดู ได้กล่าวถึงวรรณะทั้งสิ้นไว้ดังนี้

1. วรรณะพราหมณ์ (Brahmins) เกิดมาจากศีรษะหรือปากของพระพรหม เป็นชนชั้นของนักบวช อาจารย์ และผู้นำทางศาสนาและการประกอบพิธีกรรม รวมถึงการติดต่อกับเทพเจ้า จึงเป็นวรรณะที่สูงที่สุด

2. วรรณะกษัตริย์ (Kshatriyas) เกิดมาจากแขนขอบพระพรหม ทำหน้าที่ปกป้องบ้านเมืองให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย ได้แก่ กษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ ขุนนาง และทหาร แต่ถึงกระนั้น ก็ยังเป็นรองพราหมณ์อยู่ดี เพราะกษัตริย์ก็ต้องเคารพเหล่าพราหมณ์ เพื่อให้ถ่ายทอดวิชาการและทำพิธีกรรม

ภาพ 6: จุดกำเนิดวรรณะสี่ ตามอวียงะของพระพรหม
(ที่มา : https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_1113031)

ภาพ 7: ดร.บี.อาร์. อัมเบดการ์ หรือ ดร.เอ็มเบดการ์ จัณฑาลผู้เป็นบิดาแห่งรัฐธรรมนูญอินเดีย
(ที่มา: https://en.wikipedia.org/wiki/B._R._Ambedkar)

3. วรรณะแพศย์ (Vaishyas) เกิดมาจากลำตัวของพระพรหม เป็นพวกพ่อค้า และมีความมั่งคั่ง มีความเฉลียวฉลาดในด้านการค้าขายและวาาศิลป์ เช่น เหล่าเศรษฐี คหบดี ความมั่นคงทางเศรษฐกิจทั้งหลายล้วนอยู่ในมือของพวกเขา

4. วรรณะศูทร (Sudras) เกิดมาจากเท้าของพระพรหม เป็นพวกกรรมกร ใช้แรงงาน และงานฝีมือต่าง ๆ รวมทั้งศิลปกรรมและหัตถกรรม ส่วนใหญ่วรรณะนี้จะเป็นชาวดราวิเดียน ไม่มีสิทธิ์อ่านคัมภีร์พระเวท

วรรณะสี่ที่กล่าวไปข้างต้นนั้น แม้จะมีการกำหนดว่าวรรณะใดสูงกว่าวรรณะใด แต่เมื่อมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมแล้ว จะขาดวรรณะใดไปไม่ได้ เปรียบเสมือนร่างกายที่จะต้องให้ทั้งองคาวพพเคลื่อนไหวไปข้างหน้า ทุก ๆ ส่วนจึงมีความสำคัญเท่ากัน

นอกจากนี้ยังมีวรรณะพิเศษที่เกิดจากการแต่งงานข้ามวรรณะกัน นั่นคือ จัณฑาล คนเหล่านี้จะเป็นที่รังเกียจของสังคม ไม่นับว่าเป็นวรรณะใด เพราะสังคมในอินเดียตั้งแต่สมัยก่อน คือใครเกิดวรรณะอะไร ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ก็ต้องแต่งงานกันกับคนวรรณะเดียวกันเท่านั้น เมื่อจัณฑาลเกิดขึ้นมา ก็ไม่มีวรรณะไหนต้อนรับ ซ้ำยังถูกกีดกันออกจากกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ไม่ให้ใครต่อใครมาพบเห็นมิได้ หนึ่งในจัณฑาลที่เป็นที่รู้จักกันดี คือ ดอกเตอร์เอ็มเบดการ์ (Dr. Bhimrao Ramji Ambedkar) บิดาแห่งรัฐธรรมนูญอินเดีย แม้ในช่วงชีวิตจะถูกรังเกียจจากสังคม ปฏิบัติราวกับเขาไม่มีตัวตน แต่ด้วยความที่เป็นจัณฑาล เขาจึงได้ข้ามพ้นโซ่ตรวนเหล่านั้นไป และได้นำพุทธศาสนากลับคืนสู่อนุทวีปอีกครั้ง หลังจากหายไปจากแผ่นดินเกิดไปนานแสนนาน และธงชาติของอินเดียที่มีรูปธรรมจักรของพระเจ้าอโศกมหาราชก็ได้ดร.เอ็มเบดการ์เป็นผู้ออกแบบ

4. สมัยฮินดูแท้ จุดเริ่มต้นของตรีมูรติ

เข้าสู่ยุคสมัยที่พัฒนาการทางด้านปกรณัมและปรัชญาเพิ่มขึ้นไปอีกขั้น เพราะนอกจากจะมี

พระพรหมเป็นพระเจ้าสูงสุดแล้ว ยังได้เพิ่มบทบาทเทพท้องถิ่นองค์ใหม่ 2 องค์ คือ พระศิวะ (Shiva) ซึ่งมีที่มาจากพระรุทรา (Rudra) เทพแห่งพายุและขุนเขาในคัมภีร์พระเวท และ พระวิษณุ (Vishnu) หรือพระนารายณ์หนึ่งใน 12 สุริยเทพดั้งเดิมขึ้นมาเป็นเทพเจ้าสูงสุด ร่วมกับพระพรหม รวมกันเรียก 3 มหาเทพว่า ตริมุติ (Trimurti) ประกอบด้วย พระพรหม เทพผู้สร้างสรรพสิ่ง พระวิษณุ เทพผู้รักษาทุกสรรพสิ่ง และพระศิวะ เทพผู้ทำลายทุกสรรพสิ่ง เทพเจ้าทั้งสาม ถือเป็นสมมุติ หมายความว่า กำเนิดขึ้นมาเองอย่างเอกเทศ มิได้มีเหตุปัจจัยอันใดก่อให้เกิดขึ้นมา และลดบทบาทเทพเจ้าในยุคแรกที่เคยใหญ่ อย่าง พระอินทร์ พระวรุณ พระยม ให้ต่ำลงมาจากที่เคยเก่ง ก็ถูกแต่งให้รบแพ้่อสู้รบย่อย จนต้องไปอ่อนวอนขอความช่วยเหลือจากมหาเทพบ่อยครั้ง ซึ่งก็น่าจะอิงเรื่องราวในประวัติศาสตร์ที่กษัตริย์รบแพ้บ่อยมาก จนพวกพราหมณ์นำมาเป็นต้นแบบแต่งลดบทบาทพระอินทร์ลง เพราะเดิมพระอินทร์ก็เป็นราชาแห่งทวยเทพในฤคเวทเดิมเช่นกัน และผนวกเอาเทพเจ้าในความเชื่อท้องถิ่นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาฮินดู ซึ่งก็แล้วแต่ว่าจะเพิ่มจะลดบทบาทเทพองค์ใด จะรับอะไรเข้ามา ซึ่งก็จะเป็นเรื่องของการเมืองเช่นกัน ฉะนั้น การเมืองกับเรื่องศาสนา มีเคยแยกขาดจากกันได้เลย

มาถึงจุดๆ นี้ นอกจากกระแสการรีเซตจักรวาลเทพปกรณัมขนานใหญ่แล้ว ยังเกิดแนวคิดปรัชญาอันลึกซึ้งตามมาด้วย ซึ่งจะเป็นรากฐานของหลายสำนักที่จะเกิดขึ้นในเวลาต่อไป เช่น แนวคิดเรื่องอาตมัน (Atman) และปรมาตมัน (Paramatman) อาตมัน คือวิญญาณที่ยังคงอยู่ แม้กายเนื้อจะแตกดับ แต่อาตมันจะคงอยู่ เพื่อรอไปเข้าร่างเนื้อใหม่ เปรียบเหมือนคนที่เสื้อผ้าขาดวัน แล้วเปลี่ยนเสื้อตัวใหม่ นี่เรียกว่า การกลับชาติมาเกิด

ภาพ 8: สามมหาเทพตริมุติ พระพรหม (ซ้าย) พระวิษณุ (กลาง) และพระศิวะ (ขวา)

(ที่มา: https://aminoapps.com/c/hinduism/page/blog/the-trimurti/6P7e_r62fzuGQDdW4KjLD78xeR-zZDnW7bXa)

(Reincarnation) เป็นวงจรแบบนี้ต่อไปเรื่อย ๆ เรียกว่า สังสารวัฏ (Samsara) พระพรหม คือการเกิด พระวิษณุ คือการดำรงอยู่ และพระศิวะ คือจุดจบของชีวิต อาตมันจะเวียนว่ายในสังสารวัฏต่อไปพร้อมกับกรรมที่ติดตัวตามไปด้วย ตามกฎแห่งกรรม จนกว่าจะบรรลุโมกษะ (Moksha) ซึ่งคือภาวะที่อาตมันเป็นอิสระจากสังสารวัฏ หลุดพ้นจากบ่วงกรรมทั้งหลาย แล้วไปรวมกับบรมวิญญูญาณ หรือปรมาตมัน อาจจะเรียกว่า พรหมัน ปฐมพรหม ปรพรมัน ก็ได้ ปรมาตมัน ก็คือวิญญาณที่เป็นจุดเริ่มต้นของทุกสิ่ง เป็นจุดหมายของอาตมัน หรือวิญญาณย่อยทั้งปวง เป็นสัจจะอันสูงสุดของจักรวาล เป็นเอกเทศ ไม่ผูกพันกับสิ่งใด ๆ ไม่มีเกิด ไม่มีตาย ดำรงอยู่ชั่ววันรันดร์ และเป็นอนัตตา (ความไม่มีตัวตน) ส่วนวิธีการเข้าสู่โมกษะ ก็มีหลายเส้นทางด้วยกัน (สุภาพร พลายเล็ก, 2558)

ภาพ 9: ท่านปรมหังสา โยคานันทะ โยคีผู้เขียนหนังสือ “อัตชีวประวัติของโยคี” (Autobiography of a Yogi) หนังสือที่เป็นแรงบันดาลใจของสตีฟ จอบส์ และคัมภีร์ ภคāvคิตา ฉบับถอดความละเอียด (The Bhagavad Gita : God Talks with Arjuna) ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติโยคะโดยละเอียดและทันสมัย สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบัน
(ที่มา : https://en.wikipedia.org/wiki/Paramahansa_Yogananda)

ภาพ 10: โยคีหรือสากูในนิกายไศวะ เน้นการปฏิบัติตนให้เหมือนกับพระศิวะ เทพเจ้าผู้ปรากฏในรูปของโยคีหนุ่มผู้ปลื้กวีเวก
(ที่มา : <https://www.nativeplanet.com/photo-feature/?page-no=14>)

ผู้เขียนขอยกตัวอย่างวิธีการหลุดพ้นที่บันทึกไว้ในคัมภีร์ภคāvคิตา นั่นคือโยคะสี่ (Four paths of Yoga) ได้แก่ กรรมโยคะ (Karma Yoga) คือการกระทำ ภักติโยคะ (Bhakti Yoga) คือความภักดีต่อเทพเจ้า ชญานโยคะ (Gnana Yoga) คือการใช้ปัญญาญาณ และสฤต่าย ราชาโยคะ (Raja Yoga) คือการฝึกจิตให้แข็งแกร่ง และแต่ละนิกายในศาสนาฮินดู ก็จะมีมรรควิธีการเข้าถึงโมกษะที่แตกต่างกันออกไป (Yogananda, 1995)

ที่ผู้เขียนยกตัวอย่างมาข้างต้น จะเป็นของนิกายไวศณพ หรือนิกายภักติ ซึ่งนับถือพระวิษณุ รวมถึงพระรามและพระกฤษณะ เน้นการใช้ปัญญาและการไตร่ตรองชีวิต จนค้นหยังรู้ถึงอาตมอันของตนเอง อีกนิกายก็คือ นิกายไศวะ จะเน้นการบำเพ็ญพรต ทรมานตนเอง ดังเช่นรูปลักษณ์ของพระศิวะที่แสดงอยู่ในรูปของโยคีผู้ทรงศีลพรต ทาตัวด้วยขี้เถ้า อันหมายถึงสังจรรรมของทุกสิ่ง ที่จะต้องถึงกาลแตกดับกลายเป็นขี้เถ้า นี่ก็เป็นสาเหตุที่เรามักจะเห็นโยคีทาตัวด้วยขี้เถ้าเมื่อไปอินเดีย และเน้นการตัดตน ให้รู้ไว้ว่านั่นเป็นหลักปฏิบัติตามวิถีของพระศิวะ

ก่อนจะไปต่อยกต่อไป จากคัมภีร์พระเวทที่เดิมมี 3 เล่ม รวมเป็นไตรเพท ในยุคนี้้น ได้มีคัมภีร์ใหม่เกิดขึ้น นั่นคือ คัมภีร์อาถรรพเวท (Atharvaveda) เกี่ยวกับมนตราและไสยเวทต่าง ๆ รวมถึงยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับแพทยศาสตร์ ได้ผนวกรวมเข้ากับไตรเพท กลายเป็นคัมภีร์พระเวท 4 จนถึงบัดนี้

5. ยุคอุปนิษัถ สมัยแห่งการแสวงหาจิตวิญญาณ

เป็นยุคสมัยที่ใกล้เคียงหรืออาจจะร่วมสมัยกับพุทธกาลเลยทีเดียว นี่เป็นยุคแห่งการแสวงหาการหลุดพ้น หรือ โมกษะ แบบเต็มรูปแบบ เพื่อเข้าถึงปรมาตมัน ดังที่ได้อธิบายไว้ข้างต้น การจะเข้าสู่

โมกษะนั้นก็มีหลายทาง หลายสำนัก ซึ่งจะมีหลักปฏิบัติและปรัชญาเฉพาะตัว ดังเช่น ปรัชญาสาขายะ (Samkhya) ของสำนักกปิละ มีความเก่าแก่ที่สุดในบรรดาสำนักรู้ที่เกิดขึ้น

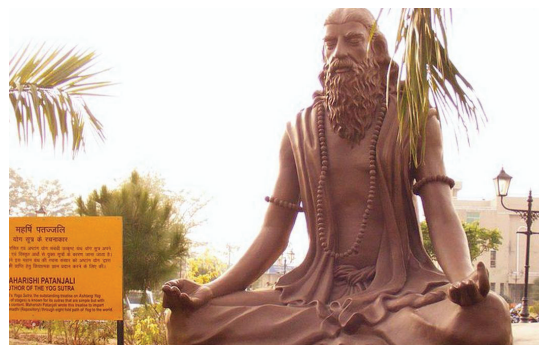
สาขายะแปลว่า การนับ หรือการแยกเป็นส่วน ๆ อธิบายเรื่องของปุรุชะ (Purusha) และ ประกฤติ (Prakriti) ปุรุชะคืออาตมัน อันมีจำนวนนับไม่ถ้วน ในจักรวาลนี้ มิได้มีจุดเริ่มต้น มิได้มีวันปลาย ส่วนประกฤติคือธรรมชาติทั้งหลายที่มีมาแต่เริ่มของจักรวาล ไม่เพียงแต่ทางกายภาพเท่านั้น แต่ในทางจิตภาพเช่นกัน ความปรารถนา ผัสสะ อารมณ์ แม้แต่ความคิด ก็เป็นประกฤติ สำนักปรัชญานี้มุ่งเน้นให้เข้าใจว่าปุรุชะกับประกฤตินั้นต้องอยู่แยกกันอย่างเด็ดขาด เพราะหากไม่แยกจากกัน ก็ไม่อาจสัมผัสถึงอาตมันของเราได้ เนื่องจากปุรุชะจะหลอมรวมกับประกฤติอันเป็นธรรมชาติที่เจือด้วยความลุ่มหลง มัวเมา มีอาจเข้าสู่โมกษะได้หลักปรัชญานี้พระพุทธเจ้าเองก็เคยศึกษาในสำนักของอาฬารดาบสและอุทกดาบส ก่อนจะลาจากสำนักแล้วไปค้นหาวิธีการดับทุกข์ด้วยตนเอง จนตรัสรู้ได้อนุตรัสมาสัมโพธิญาณ กลายเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

อีกตัวอย่างคือปรัชญาโยคะ (Yoga) ก่อตั้งโดยปตัญจลี ซึ่งได้บันทึกเรื่องราวของโยคะไว้ในคัมภีร์โยคะสูตร หากสาขายะคือภาคทฤษฎี โยคะก็คือภาคปฏิบัตินั่นเอง หลักปฏิบัติของโยคะ ก็เป็นดังเช่นโยคะ 4 ที่ได้กล่าวไปข้างต้น อันที่จริงแล้วนั้น หลักโยคะ 4 ที่บัญญัติไว้ในภควัตคีตา ก็นำมาจากหลักของปตัญจลี

หลักการอีกอย่างของโยคะก็คือ การควบคุมสมดุลของคุณะทั้งสามไว้ คุณะทั้งสาม คือ คุณลักษณะโดยทั่วไปของสรรพสิ่ง ได้แก่ ราชัส (Rajas) คือ คุณสมบัติกระตุน ผลักดัน ปรารถนา มีความรู้สึกรุนแรง ได้แก่ อารมณ์ฟุ้งซ่านต่าง ๆ

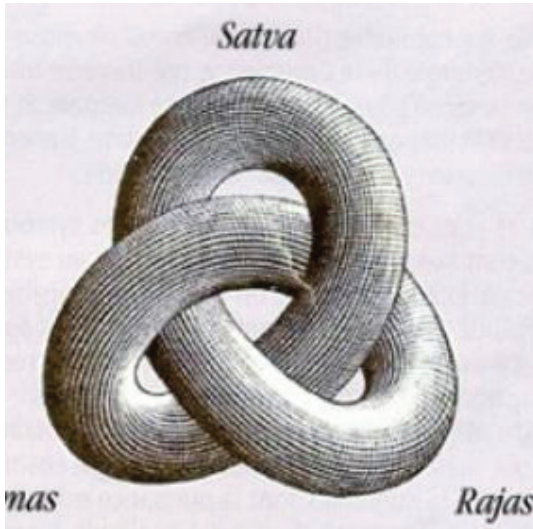

ภาพ 11: กปิละ หรือ กบิลมุณี ผู้ก่อตั้งหลักปรัชญาสำนักกปิละ ผู้ริเริ่มปรัชญาสาขายะ
(ที่มา : <https://theharekrishnamovement.org/2014/02/26/lord-kapila-takes-charge-of-his-mother-devahuti/>)

ภาพ 12: ปตัญจลี ผู้ริเริ่มปรัชญาโยคะ และผู้เขียนคัมภีร์โยคะสูตร
(ที่มา : [https://en.wikipedia.org/wiki/Ashtanga_\(eight_limbs_of_yoga\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Ashtanga_(eight_limbs_of_yoga)))

กลางคืนอันมืดมิด กลางวันเป็นไฟ ไม่เคยสงบลง จึงแทนด้วยสีแดง ต่อมาคือ ตมัส (Tamas) หมายถึงความเฉื่อยชา โศกเศร้า เศร้าหมอง อมทุกข์ จึงแทนด้วยสีดำ และสุดท้ายคือ สัตตวะ (Sattva) หมายถึงความดีงาม ความผ่องใส รวมถึงสภาวะจิตที่นิ่งปล่อยวาง

ภาพ 13: สัญลักษณ์แทนคุณะทั้งสาม ที่มีความเชื่อมโยงกัน และเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน
(ที่มา : <https://medium.com/@carlazorzanelli/the-three-gunas-an-application-of-polarity-and-threelfoldness-to-the-human-mind-89418d52396d>)

ภาพ 14: ฤาษีมหาตมา ฤาษีผู้ร่วมนคราคัมภีร์อูปนิษัต
(ที่มา : <https://en.wikipedia.org/wiki/Vyasa>)

โดยทั่วไปแล้ว เราก็สังเกตได้ด้วยตนเองว่าเรามากจะวนเวียนอยู่ด้วยคุณะทั้งสามเหล่านี้นี้ในแต่ละวันปน ๆ กันไป หลักโยคะจึงมีมาเพื่อจัดการกับสิ่งเหล่านี้ ควบคุมจิตใจให้ดำรงอยู่ในสัจตวะอย่างสม่ำเสมอ เพื่อคลายความทุกข์ เศร้าหมอง และสัมผัสถึงอาตมันในตนเอง (Realization) จะว่าไปแล้วนั้น คุณะทั้งสาม ก็คล้ายกับไตรลักษณ์ซึ่งก็คือสภาพที่จริงของสรรพสิ่งเช่นกัน นั่นคือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หมายถึง ทุกสิ่งมีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่มีตัวตน (ยึดมั่นถือมั่นเป็นตัณหา-ของกู ไม่ได้) หากไม่เข้าใจ ไม่รู้แจ้ง ก็จะนำไปสู่ความทุกข์อันแสนสาหัส ทั้งคุณะทั้งสาม และไตรลักษณ์ก็ล้วนสื่อถึงความจริงของชีวิตเช่นเดียวกัน จะต่างไปก็แต่คำอธิบายและแง่มุมเท่านั้นเอง

คัมภีร์ที่เกิดขึ้นในสมัยนี้ คือคัมภีร์อูปนิษัต มีทั้งหมด 108 เล่ม บันทึกเกี่ยวกับวิถีแห่งการหลุดพ้นจากหลายสำนักรวมกัน มีอีกชื่อหนึ่งว่า เวทานตะ (Vedhanta) แปลว่า ที่สุดแห่งพระเวท เพราะเต็มไปด้วยหลักปรัชญาชั้นสูง และเป็นส่วนสุดท้ายของวรรณกรรมพระเวท

นักปราชญ์ชาวฮินดูเคยได้อธิบายความหมายของคำ “อูปนิษัต” ว่าหมายถึง การทำลายความโง่เขลาด้วยการเปิดเผยความรู้เกี่ยวกับจิตวิญญาณสูงสุดและตัดขาดจากสิ่งผูกมัดทางโลก และยังถือว่าอูปนิษัต ถือเป็นหนึ่งใน “ศรุติ” หรือ การสดับฟังเช่นกัน

6. สองมหากาพย์อันยิ่งใหญ่

เมื่อผ่านช่วงยุคสมัยแห่งปรัชญามาแล้ว ก็ได้มีการแต่งวรรณกรรมประเภทมหากาพย์ (Epic) ขึ้น โดยมีเค้าเรื่องมาจากวีรบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ในยุคสมัยนั้นคือ พระราม (Rama) และพระกฤษณะ (Krishna) ซึ่งในภายหลังก็ได้ผนวกรวมพระรามเป็นอวตารปาง

ภาพ 15: พระราม (ซ้าย) และพระกฤษณะ (ขวา) อวตารปางที่ 7 และ 8 ของพระวิษณุ
(ที่มา : <https://www.quora.com/What-do-you-find-common-between-Lord-Krishna-and-Lord-Rama>)

ภาพ 16: พระราม และ นางสีดา ณ ช่วงเวลาที่เดินทางป่าเป็นเวลา 14 ปี
(ที่มา : <http://trueindology.com/why-did-lord-rama-send-sita-devi-in-exile/>)

ที่ 7 ของพระนารายณ์ และพระกฤษณะ เป็นอวตารปางที่ 8 ของพระนารายณ์เช่นกัน พระนารายณ์ทรงอวตาร (Avatar) ลงมา เพื่อปราบยุคเข็ญและนำพาธรรมะกลับคืนสู่โลก รายละเอียดอยู่ในอวตารทั้งสิบปางของพระนารายณ์ หรือ ทศาวตาร (Pattanaik, 1999)

เรื่องราวของทั้งสองพระองค์ ถูกร้อยเรียงใหม่กลายเป็นสองมหากาพย์อันถือเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของชาวฮินดูเช่นเดียวกับคัมภีร์อื่น ๆ เรื่องราวของพระราม ถูกรจนาขึ้นโดยฤาชาลมิกี (Valmiki) ในชื่อว่า รามายณะ (Ramayana) เป็นเรื่องราวของพระราม กษัตริย์ผู้ทรงธรรมแห่งกรุงอโยธยา เป็นสามีที่แสนประเสริฐของนางสีดา เป็นที่รักใคร่ของปวงประชา เป็นบุตรที่ดีต่อบิดามารดา และการบุกไปชิงตัวนางสีดา กลับมาจากภพนาสูรแห่งกรุงลงกา และกรุงศรีอยุธยา ก็ได้รับอิทธิพลเรื่องรามายณะมา และกลายเป็น “รามเกียรติ์” ที่ทุกท่านรู้จักกันดี (ชื่อเมืองอยุธยาหรืออโยธยา ก็ได้มาจากชื่อเมืองของพระราม)

ส่วนเรื่องราวของพระกฤษณะ ได้ปรากฏในมหากาพย์อีกเรื่อง คือ มหาภารตะ (Mahabharata) หรือ มหาภารตยุทธ รจนาโดยฤาชาชีวะยาส (Vyasa) และจัดบันทึกโดยพระพิณเศ และเป็นวรรณกรรมประเภทมหากาพย์ที่มีความยาวที่สุดในโลก (ยาวกว่ามหากาพย์ทุกเรื่องบนโลกนี้มารวมกันเสียอีก) เป็นเรื่องราวของการสู้รบระหว่างพี่น้อง คือฝ่ายปาณฑพ (ธรรมะ) และฝ่ายเคาธพ (อธรรม) ณ พุ่งกุรุเกษตร โดยฝ่ายปาณฑพ ได้รับความช่วยเหลือจากพระกฤษณะ ผู้เป็นองค์อวตารแห่งพระวิษณุ และดำรงอยู่ในฐานะปรมาตมัน สัจธรรมที่แท้แห่งจักรวาล (วีระ ธีรภัทร, 2555)

สองมหากาพย์ ไม่เพียงแต่เป็นวรรณคดีมหากาพย์เท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวฮินดู รามายณะได้รวมไว้ซึ่งประสบการณ์ทุกชนิด คุณค่าทุกระดับแห่งจิตวิญญาณมนุษย์ ความเป็นมนุษย์ที่แท้ขององค์ราม และหลักธรรมอันแฝงในเรื่องราวอย่างแยบคาย ส่วนมหาภารตะนั้นเล่าถึงศีลธรรมในตัวของแต่ละฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายใด ทั้ง

ภาพ 17: สงครามท่งกูโรษตร สงครามระหว่างพี่น้องฝ่ายปาณฑพ และฝ่ายเการพ

(ที่มา : <https://www.quora.com/What-are-some-Hindu-traditions-that-are-common-to-both-South-India-and-North-India>)

ภาพ 18: พระกฤษณะ ทรงเผยภคคีตาแก่เจ้าชายอรชุน เพื่อให้สามารถรบได้อย่างไม่มีสิ่งใดกังวลใจ และทรงแสดงรูปลักษณะที่แท้จริง หรือ วิศวรูป อันแสดงถึงปรมาตมัน สัจจะแห่งจักรวาล

(ที่มา : <https://www.pinterest.com/pin/468655904953055855/>)

ธรรมะหรืออธรรม ก็มีทั้งความดีและความชั่วอยู่ในตัว มุ่งเน้นให้เห็นว่า ไม่มีใครดีสุดชั่ว หรือชั่วสุดดี ซึ่งเป็นธรรมชาติในตัวของแต่ละบุคคล เพื่อให้ผู้ศึกษา เข้าใจความเป็นมนุษย์มากขึ้น และยังมีส่วนที่สำคัญที่สุดของมหาภารตะเช่นกัน นั่นคือ ภคคีตา (Bhagavad Gita) แปลว่า บทเพลงแห่งองค์ภควัน เป็นปจฺจา-วิสฺสนา ระหว่างเจ้าชายอรชุนแห่งปาณฑพ ในฐานะอาตมัน และพระกฤษณะ ในฐานะปรมาตมัน เนื้อหากล่าวถึงเหตุผลที่ต้องกระทำสงครามระหว่างพี่น้องการดำรงไว้ซึ่งธรรมะและหนทางสู่การหลุดพ้น หลักปรัชญาในภคคีตา เป็นการสรุปรวบยอดทุกปรัชญาจากคัมภีร์ทั้งหลายที่ผ่านมา หากอ่านคัมภีร์ภคคีตาจบ ก็ถือว่าได้เข้าถึงแก่นแห่งศาสนาฮินดูโดยแท้จริง ในโลกตะวันตก ณ ปัจจุบัน ผู้ที่มีความสนใจในศาสนาฮินดู ก็จะศึกษาโดยใช้ภคคีตาเป็นแกนหลัก และได้รับความนิยมนมากกว่าคัมภีร์พระเวทเสียอีก อาจจะเพราะการใช้ภาษาที่อ่านง่าย และอยู่ในรูปของเรื่องราว นิทานปรัมปรา ทำให้เข้าถึงได้ง่ายกว่า (ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา, 2562)

ทั้งรามายณะและมหาภารตะ มีปรีศนาธรรมอันแนบคายแฝงไว้เกือบทุกบทโศลก โดยเฉพาะมหาภารตะ มีคำกล่าวไว้ว่า “สิ่งใดไม่ได้กล่าวไว้ในมหาภารตะ สิ่งนั้นไม่ถือว่าเป็นสาระของโลก” ด้วยเป็นเพราะความเป็นมหากาพย์ ที่โดยทั่วไปแล้วจะมีเนื้อหาที่มีรายละเอียดมาก ทั้งสภาพแวดล้อมวิถีชีวิต ศีลธรรม อารยธรรม และปรัชญา สิ่งเหล่านี้มีปรากฏในมหากาพย์ทุกเรื่องบนโลก และสิ่งที่จะขาดไปไม่ได้ในมหากาพย์ นั่นคือการสรรเสริญวีรบุรุษหรือตัวเอกในเรื่อง ทั้งจุดเริ่มต้น การเดินทาง ความรัก ความหวัง ปณิธาน และความกล้าหาญ เพื่อแสวงหาความหมายของการเดินทาง ทั้งการเดินทางภายนอกและภายในคุณค่าของวรรณกรรม

ประเภทมหากาพย์จึงมีมากล้น หลายส่วนก็ยังคงคลุมเครือ และกำลังรอให้ผู้มีปัญญา มาลูบ ๆ คลำ ๆ ถอดบทเรียนที่กวีได้สอดแทรกไว้ต่อไป นี่อาจจะเป็นสายสัมพันธ์ระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านก็เป็นได้ หนังสือมิได้มีความหมายเพราะผู้เขียน แต่มีคุณค่าเพราะผู้อ่าน เช่นเดียวกับแม่น้ำคงคา เพราะแท้จริงแล้วคงคาไม่สำคัญว่าจะศักดิ์สิทธิ์จริงหรือไม่ แต่คงคานั้นมีความหมายเพราะเรามีใจที่เคารพในคงคา คงคาจึงชำระบาปเราได้ เพราะความหมายทางจิตวิญญาณ และนี่อาจจะเป็นมายาของเทพเจ้าที่กระซิบกับเราผ่านธรรมชาติรอบตัว (โกวิท เอนกชัย, 2543)

7. หนึ่งความหมาย หลายศรัทธา

นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ลงความเห็นว่ายุคที่กำลังจะเกิดต่อยกยุคอุปนิษัทคือยุคเสื่อม โดยมีสาเหตุมาจากความแตกแยกในศาสนาฮินดูที่เป็นจุดเริ่มต้นของความเสื่อม แต่นักวิชาการของตะวันตกเรียกยุคสมัยนี้ว่า สมัยปุราณะ (Puranic period) เพราะในยุคนี้ ได้เกิดการแต่งคัมภีร์ที่เรียกว่า “ปุราณะ” (Purana) ขึ้นมา ปุราณะ แปลว่า โบราณ (Ancient) (สังเกตว่าคำว่า purana คล้ายกับคำว่า pre หรือ pro ซึ่งเป็น Prefix ในภาษาอังกฤษ เช่น ภาษากรีกเองก็ใช้คำ paros นี่เป็นกรีกภาษาในกลุ่มอินโด-ยูโรเปียน) เป็นคัมภีร์เกี่ยวกับการกำเนิดโลกและจักรวาลตามคติความเชื่อของแต่ละนิกาย นับถือเทพเจ้าองค์ใด ยกย่ององค์ใด ก็แต่งกันไป ตามจริตของเหล่าผู้ศรัทธา มีทั้งหมด 18 เล่ม

อย่างไรว่า สมัยนี้เกิดการแบ่งนิกายกันขึ้น ตามเทพเจ้าที่ตนยกย่อง นิกายที่นับถือพระวิษณุหรือพระนารายณ์เป็นใหญ่ เรียกว่า นิกายไวศณพ (Vaishnavism) นับถือพระวิษณุและอวตารทั้งสิบ หรือ อวตารทั้งยี่สิบสี่ของพระองค์ (24 ปางนั้นคือ

ภาพ 19: อวตารทั้งสิบปางของพระวิษณุ
(ที่มา : <https://www.templepurohit.com/dashavatar-10-avatars-of-vishnu/>)

ภาพ 20: ศิวลึงค์ ตัวแทนของพระศิวะ
(ที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki/ศิวลึงค์>)

ภาพ 21: โอม (Om) สัญลักษณ์ที่สำคัญของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แสดงความเป็นหนึ่งเดียวกันของตรีมูรติ (ที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/โอม>)

อีกเวอร์ชันหนึ่ง แต่ที่หลายคนรู้จักดีจะมี 10 ปางที่สำคัญ) ซึ่งไม่ค่อยเคร่งครัดกับพิธีกรรมมาก แต่จะเน้นการรักษาสมดุลระหว่างชีวิตทางโลกและทางธรรม และทำความเข้าใจภาวะสามประการตามคุณะทั้งสาม ตามอุปนิสัยของพระกฤษณะ ที่พระองค์ทรงปกครองได้ทั้งทางโลกและทางธรรม ร่าเริงเหมือนเด็กน้อยอยู่เสมอ คัมภีร์ที่ฝ่ายนี้แต่งขึ้นมากี่เช่น วิษณุปุราณะ ภควัดปุราณะ กุรมปุราณะ เนื้อหาที่จะเป็นเรื่องราวของพระวิษณุและอวตารปางต่าง ๆ ของพระองค์ ซึ่งยกย่องพระองค์ให้ใหญ่สุดในเทพทั้งหมด

นิกายที่นับถือพระศิวะเป็นใหญ่ จะเรียกว่า นิกายไศวะ (Shaivism) นับถือพระศิวะเป็นเทพสูงสุด เน้นการบำเพ็ญตบะพระศิวะ และมักจะปลุกวิเวกเสมอ เน้นการทรมานร่างกาย และทำท่าดัดตนต่าง ๆ เพื่อเป็นหนึ่งเดียวกับพระองค์ นิกายนี้ผู้นับถือส่วนใหญ่จะเป็นโยคี นักพรต บูชาพระศิวะด้วยศิวลึงค์ อันสื่อถึงพลังแห่งการรังสรรค์ชีวิตและจักรวาล

อีกนิกายคือ นิกายศักติ (Shakti) บูชาพระแม่แห่งจักรวาล นับถือชายาของสามมหาเทพเป็นใหญ่ คือ พระแม่สรัสวตี พระแม่ลักษมี และพระแม่ปารวตี เชื่อว่าพลังแห่งการรังสรรค์จักรวาลทั้งปวง มาจากอาทิสักติ (พระแม่แห่งจักรวาล) หรือพลังของเพศหญิง เพศแม่ทั้งหลายอุ้มท้องเรามา ให้กำเนิดเรา และเลี้ยงดูเรา และอาทิสักติก็ได้แบ่งภาคเป็น 3 เทวี แล้วก็ให้กำเนิดสามมหาเทพในภายหลัง อีกนิกายที่สำคัญเช่นกัน ก็คือนิกายสมาบัติ (Shamarta) นับถือเทพเจ้าทุกพระองค์ ตามแต่ศรัทธา แม้ว่าจะเกิดความแตกแยกกัน แต่ก็มีสิ่งหนึ่งที่กำเนิดขึ้นมา นั่นคือ “โอม” (Om) อันเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นเอกภาพของสามมหาเทพ อะ คือ พระศิวะ อุ คือ พระวิษณุ และ มะ คือ พระพรหม รวมกันได้เป็น คำว่า โอม อันเป็นเสียงแรกของจักรวาล จักรวาลเกิดขึ้น เพราะถ้อยคำว่าโอม เช่นเดียวกับพระวาจาของพระเจ้า (The word) ในศาสนาคริสต์

8. ร่องรอยของประติมากรรมศาสนาฮินดูในดินแดนไทย

ในอดีตดินแดนของประเทศไทยในปัจจุบันได้ รับอิทธิพลศาสนาฮินดูจากจักรวรรดิเขมรและอาณาจักรศรีวิชัย (ประมาณ พ.ศ. 1193 หรือราวพุทธศตวรรษที่ 13) ซึ่งเคยเรืองอำนาจมาก่อน ดังปรากฏการสร้างศาสนสถานอย่างปราสาทขอมแพร่หลายทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและบางส่วนของภาคกลาง มีรูปเคารพเทพเจ้าต่าง ๆ เช่น พระวิษณุ พระศิวะ พระพรหม พระพิฆเนศ และพระอินทร์ เป็นต้น และปรากฏชุมชนฮินดูกระจายทั่วไปในภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทย ทั้งนี้ศาสนาฮินดูเข้าสู่ไทยหลายทาง โดยผ่านทางชาวเขมรจากอาณาจักรพุนันช่วงพุทธศตวรรษที่ 6

ภาพ 22: เทวรูปพระวิษณุ อำเภอลำไ้ชา จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ที่มา : http://www.damrong-journal.su.ac.th/upload/pdf/53_6.pdf)

ภาพ 23: โบราณสถานและโบราณวัตถุ คือศิวิลิ่งค์ และโยนี ณ โบราณสถานเขาตา จังหวัดนครศรีธรรมราช (ที่มา : <https://clib.psu.ac.th/southerninfo/content/1/fed36e4d>)

และยังผ่านนักเดินเรือชาวอินเดียได้เป็นหลัก ดังจะพบหลักฐานเทวรูปพระวาศูเทพ หรือพระ วิษณุ อำเภอลำไ้ชา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อายุราวครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 9 ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียสมัยอมราวดี ถือเป็นหลักฐานของศาสนาฮินดูที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นี่แสดงให้เห็นว่าบริเวณแถบนี้ได้รับศาสนาฮินดูนิกายไวศณพมา

ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ยังพบหลักฐานทางโบราณคดีของนิกายไศวะอีกเช่นกัน นั่นคือ ศิวิลิ่งค์ และฐานโยนี ณ โบราณสถานเขาตา อำเภอลำไ้ชา จังหวัดนครศรีธรรมราช จากหลักฐาน พบว่าได้รับอิทธิพลมาจากนิกายไศวะแบบคุปตะจากอินเดีย โดยจำลองเขาตาเปรียบดังเขาพระสุเมรุ หรือเขา ไกรลาส ที่ประทับของพระศิวะ คาดว่าอยู่ในสมัยอาณาจักรตามพรลิงค์ ซึ่งเป็นอาณาจักรโบราณในดินแดนไทย ราวพุทธศตวรรษที่ 12

9. บทส่งท้าย

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แผ่ขยายไปกว้างไกลบนดินแดนอื่น และได้หลอมรวมกับตำนานความเชื่อเดิมของแต่ละท้องถิ่นจนกลายเป็นวัฒนธรรมเฉพาะตัวของแต่ละประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จตุรรวมของวัฒนธรรมในชาติเหล่านี้หาใช่ตำนานหรือทวยเทพ แต่เป็นศรัทธา ศรัทธาคือสิ่งที่มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะเลือกว่าจะศรัทธาในสิ่งใด แต่ความหมายเบื้องหลังความแตกต่าง ก็คือการมองเห็นธรรมชาติรอบตัวว่ามีเทพเจ้าแฝงอยู่ แม้แต่มนุษย์ ก็คือร่างจำลองของพระผู้เป็นเจ้า เราจึงควรมีความเมตตาต่อกัน พวกเราก็ต่างมีความเท่าเทียมกัน ภายใต้ร่มเงาแห่งองค์ภควัน อันสถิตอยู่ในทุกที่ทุกกาล ดังคำกล่าว “สรรพสิ่งคือพระองค์ พระองค์คือสรรพสิ่ง” สิ่งเหล่านี้ ก็จะแปรเปลี่ยนเป็นความหวัง และเปลวไฟแห่งชีวิตตราบนิจนสืบชีวี ดังบทสรุปของนวนิยาย The Lost Symbol (สาส์นลับที่สาบสูญ) อันเลื่องชื่อของแดน บราวน์ ผู้เขียน The Davinci Code (รหัสลับดา วินชี) ■

เอกสารอ้างอิง

- Hornak, A. (2019). *Hinduism - Origins, Facts & Beliefs*. Retrieved 16 January 2021 from <https://www.history.com/topics/religion/hinduism>
- Saeedipour, A. (2012). The First Mythical Prototypes of Man: Manu and Gayomart in The Rig Vedic and Avestan Scriptures. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 2(8).
- Wikipedia. (2021). *History of Hinduism*. Retrieved 15 January 2021 from https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hinduism
- โกวิท เอนกชัย (เขมานันทะ). (2543). *เค้าขวัญวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: พิมพ์สยาม.
- เคน ไมกิ. (2562). *อิกิไก ความหมายของการมีชีวิตอยู่* [The Little Book of Ikigai] (วุฒิชัย กฤษณะประกรกิจ, แปล). กรุงเทพฯ : Move Publishing. (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 2017)
- เทวทัตต์ ปัตตะไนก์. (2562). *เทพปกรณัมอินเดีย - นิทาน สัญลักษณ์และพิธีกรรมจากดินแดนอนุทวีป* [Indian Mythology: Tales, Symbols and Rituals from the Heart of the Subcontinent] (ปณณวิชญ์ ผสมทรัพย์, แปล). กรุงเทพฯ: ยิปซี. (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 2003)
- ปรมหังสา โยคานันทะ. (2561). *ภควัทคีตา : พระเจ้าสนทนากับออรุณ* [The Bhagavad Gita : God Talks with Arjuna] (มูลนิธิ Self-Realization Fellowship, แปล). กรุงเทพฯ : Self-Realization Fellowship. (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 1995)
- ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา. (2562). *ปัญญาจักรวาล*. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุคส์.
- สุภาพร พลายเล็ก. (2558). *การกำเนิดจักรวาลในคัมภีร์วิษณุปุราณะ: การผนวกรวมความเชื่อเพื่อเพิ่มความนับถือศรัทธาในพระวิษณุ* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วีระ ธีรภัทร. (2555). *เรื่องเล่าจากมหากาพย์ มหภารตะ เล่ม 1-4*. กรุงเทพฯ: โรนิน.